

Interview

Visieloos begrotingsfetisjisme

De kaalslag bij Defensie

Maarten Katsman

“Genant”, noemt onderzoeksjournalist Krijn Schramade de ‘pang pang’-affaire binnen de Nederlandse krijgsmacht in augustus. Door munitietekorten moeten militairen op oefening ‘pang pang’ roepen, en diverse politici reageerden daar lacherig op. De affaire vormt de inleiding in Schramades boek *De kaalslag bij Defensie. Atlantisch Perspectief* sprak met hem over zijn boek en over de staat van de Nederlandse krijgsmacht.

‘Sloopkogel’

Het boek begint met een helder overzicht van de Europese veiligheidssituatie en de diverse dreigingen waarmee Europa momenteel te maken heeft. Daarna beschrijft Schramade gedetailleerd de verschillende bezuinigingsrondes bij Defensie. De “sloopkogel van Hans Hillen” is hierbij de meest opvallende en ingrijpende. Hoe is het mogelijk dat juist CDA en VVD in 2011 de grootste bezuiniging op Defensie ooit hebben doorgevoerd? Schramade wijst met name op het ‘begrotingsfetisjisme’ dat in die tijd heerste. “Vóór alles moest de begroting op orde komen.” Dat was belangrijker dan defensie en veiligheid, hoewel zowel VVD als CDA zich altijd positioneren als de partijen die die thema’s hoog in het vaandel hebben staan. Dat begrotingsfetisjisme het steeds won van visie is een van de kernpunten van het boek. De boodschap die Schramade vooral wil meegeven is dat de bezuinigingen op Defensie “visieloos” plaatsvonden. “Er zijn nooit echte keuzes gemaakt over het ambitieniveau, waardoor de krijgsmacht nog steeds van alles moet kunnen met minder geld. In de praktijk zijn daarom ook kleine missies, zoals *Baltic Air Policing*, slechts met veel moeite vol te houden.”

Het is inmiddels pijnlijk duidelijk geworden dat Nederland niet meer in staat is zijn eigen grondgebied te verdedigen, een van de grondwettelijke taken van de krijgsmacht. Schramade stelt dat het op zich niet erg is dat “Nederland afhankelijk is van bondgenoten om zichzelf te kunnen verdedigen”. Echter, “dan moet het wel goed zitten met de ‘burden sharing’. Nederland bungelt in financiële termen onderaan, en probeert dat te compenseren door veel mee te doen aan missies.” Hierdoor ontstaat een paradox van overcompensatie. “Juist door te proberen te laten zien dat Nederland wel een goede bondgenoot is door veel mee te doen, verergert het probleem van de kaalslag. Het materieel wordt tot het uiterste op de proef gesteld.”

‘Spreadsheetmanagement’

Visieloos bezuinigen vormt de rode draad in Schramades boek. Sinds de NAVO-top in Wales van 2014 is er sprake van een streven om het Defensiebudget weer geleidelijk te verhogen. Samen met de NAVO-bondgenoten streeft Nederland naar het halen van de 2%-norm van het bondgenootschap, binnen tien jaar. Is er sprake van een kentering? Schramade schreef dit boek “om het probleem behapbaar te maken voor een brede doelgroep. Het is belangrijk

om mythes te ontkrachten en een bepaalde nuance aan te brengen. Nu met het kabinet-Rutte II lijkt het bijvoorbeeld net of het defensiebudget verhoogd wordt, maar in feite is het slechts een knakje in de trend, een knakje dat eerdere bezuinigingen enigszins terugdraait. Het 'spreadsheetmanagement' is daarmee nog springlevend, want ook de ongeveer 300 miljoen euro die er nu extra bij komt, vult alleen maar gaten. Dit bedrag heeft niets met visie te maken."

Er bestaan meer mythes rond de bezuinigingsdrift, stelt Schramade. "Het beeld van alleen maar bezuinigen sinds de Koude Oorlog klopt niet. Tot de grote bezuiniging onder Rutte I bleef het budget stabiel of zelfs redelijk stijgen." Aan dat stabiele budget kleefde echter wel een probleem. Na de Koude Oorlog kreeg Defensie te maken met ingrijpende veranderingen, omdat er een expeditionaire krijgsmacht moest worden ingericht. "Daarmee onderging de krijgsmacht een enorme transformatie, met de nodige investeringen, die met slechts een stabiel budget niet de gewenste resultaten konden opleveren."

Opportunisme

Een van de hoofdpunten in het boek is de spanning tussen kortetermijnpolitiek van kabinetten en het langetermijndoel, veiligheid, waar het defensieapparaat zich op richt. Een deel van de politieke oplossing zou het idee van de 'meerjarenbegroting' kunnen zijn die voor enige stabiliteit kan zorgen in het budget. Toch laat ook dat weer de prevalentie van het financiële denken zien: "dit is weer beginnen vanuit een budgettaire gedachte, maar het moet juist andersom, eerst een visie vaststellen en dan nadenken over een passend budget." Nu de Tweede Kamerverkiezingen er weer aan komen liggen er plannen op tafel van politieke partijen om het defensiebudget flink te verhogen, soms zelfs met miljarden. Dat is volgens Schramade ook weer "een indicatie van het kortetermijndenken van de politiek", en zulk opportunisme lost uiteindelijk niets op.

Al met al schetst Schramade een verontrustend beeld van de precare situatie waarin de Nederlandse krijgsmacht zich inmiddels bevindt. Op papier kan er van alles, maar in de praktijk is de krijgsmacht nauwelijks inzetbaar, zeker niet voor langere tijd. Een missie zoals in Uruzgan is feitelijk niet meer mogelijk. Door gebrek aan reserveonderdelen wordt materieel gekannibaliseerd. De 'can do'-mentaliteit van Defensie zorgt ervoor dat er wel elke keer geleverd wordt als de politiek erom vraagt, maar er komt een moment dat dat niet meer vol te houden is. De verlenging van de missie in Mali is hier een voorbeeld van: "we verlengen de deelname, maar nu zonder helikopters. Dat toont de kaalslag in de materiële inzetbaarheid." Commandant der Strijdkrachten Middendorp heeft gesteld dat hij steeds vaker 'nee' zal moeten verkopen. Wat is ervoor nodig om het tij daadwerkelijk te keren?

Maarten Katsman

Boek: *De kaalslag bij Defensie* (Amsterdam University Press, 2016). ISBN: 9789462981249